

UKRAINA: TRADYCJA, KULTURA, JĘZYK

Irena Ciborowska-Rymarowicz

Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W. I. Wernadskiego

Kijów (Ukraina)

ORIENTALISTA TADEUSZ KRUSIŃSKI (1675–1757) I EGZEMPLARZE JEGO PRAC W BIBLIOTEKACH KLASZTORNICH I PRYWATNYCH XVIII WIEKU

Zbiory starodruków współczesnych bibliotek do dziś stanowią bogate, aczkolwiek niedostateczne źródło faktograficzne do badań bibliograficznych, historycznych i kulturologicznych. Konsekwentne, planowe i wieloaspektowe badanie tych zbiorów dostarcza cennych, nieraz nawet unikalnych wiadomości z dziejów bibliotek współczesnych i księgozbiorów przeszłości, historii drukarni i edytorstwa, socjokulturalnej roli książki w ogóle lub pojedynczych dzieł w szczególności. Praca ze zbiorami starodruków ocala od zapomnienia imiona ludzi, którzy swoimi dziełami wnieśli znaczny wkład do rozwoju nauki, kultury, społeczeństwa. Szeroko zakrojone badania starodruków – jako źródła historycznego – odtwarzają niepowtarzalny świat konkretnej epoki historycznej. Wymowny tego przykład stanowią egzemplarze dzieł orientalisty Tadeusza Krusińskiego w zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy imienia Włodzimierza Iwanowicza Wernadzkiego (dalej BNUW).

Tadeusz Juda Krusiński¹ herbu Dołęga (imię świeckie Jan), sławny w XVIII wieku w Rzeczypospolitej i poza jej granicami orientalista, jeden z gorliwych misjonarzy zakonu jezuickiego, urodził się 15 maja 1675 roku w Jarantowicach na Kujawach. Początkowo pobierał nauki w kolegiach jezuickich w Krakowie i Jarosławiu. Do zakonu wstąpił 12 października 1691 roku w czasie nauki w Krakowie. Po ukończeniu szkoły w Jarosławiu (1693–1694) odbył kurs filozofii w Lublinie (1694–1697) i zaczął wyklądać w klasach początkowych kolegium jezuickiego w Beresteczku. Potem był nauczycielem klas początkowych i gramatyki w kole-

¹ Dane biograficzne T. Krusińskiego zostały zaczerpnięte z następujących źródeł: T. Krusiński, w: S. Orgelbrand, *Encyklopedia powszechna*, t. 8, Warszawa 1900, s. 639; *Judas-Tadée Krusiński*, w: *Grand dictionnaire universel du XIX siècle*, t. 9, Paryż 1867, s. 1272; B. Natoński, *Krusiński Tadeusz Jan*, [hasło w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970, s. 426–428; J. Niedzielski, *Krusiński Tadeusz*, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 23–24, Warszawa 1911, s. 59–60; F. M. Sobieszczański, *Krusiński Tadeusz*, w: *Encyklopedia powszechna*, t. 16, Warszawa 1864, s. 172–174; F. Zieliński, *Xiądz Krusiński: Wiadomość historyczna*, „Biblioteka Warszawska” 1841, t. 4, s. 375–397 oraz Zygmunt M. Persica, *A Brief history of polish-persian relations through documents from the National Library*, „Polish Libraries Today” 2005, z. 6, s. 98–99.

gium jezuickim w Łucku, następnie – nauczycielem gramatyki w kolegium lwowskim. W latach 1700–1704 wysłuchał kursu teologii w Kolegium św. Piotra w Krakowie. W czasie studiowania prawa kościelnego w Jarosławiu w latach 1704–1705 otrzymał od prowincjała polskiej prowincji zakonu jezuickiego Stanisława Wdźborskiego polecenie udania się do Persji z przelożonym tamtejszej misji jezuitów Janem Reutthem. Przyczyną wyboru Krusińskiego były – wolno przypuszczać – jego zdolności lingwistyczne, znajomość języków i praktyczna wiedza medyczna, stanowiąca jedno z głównych źródeł utrzymania ośrodków misyjnych. Krusiński biegle władał kilkoma językami: polskim, łaciną, włoskim, francuskim, greckim, tureckim, a także literackim ormiańskim.

Od 1705 do 1728 roku (z przerwami) przebywał na Bliskim Wschodzie. W tym czasie zwiedził Mezopotamię, Syrię, Palestynę, Grecję, Persję, Turcję, Armenię. W 1720 roku został mianowany przez Kongregację Nauki Wiary na stanowisko prokuratora generalnego misji polskich w Persji, zaś biskup isfahański Barnaba Fedelli di Milano uczynił go swoim sekretarzem i tłumaczem. W czasie przebywania na dworze isfahańskim Krusiński na polecenie szacha dokonał przekładu z francuskiego na perski tekstu umowy handlowej z 1715 roku ze spółką handlową z Marsylii, kroniki panowania króla Francji Ludwika XIV i jego ostatniego listu do szacha.

W czasie swego pobytu na Wschodzie Krusiński zbierał diariusze poselstw papieżskich i poselstw monarchów chrześcijańskich do szacha perskiego, gromadził dokumenty dotyczące działalności misji katolickich w Persji z zamiarem opublikowania tych materiałów w przyszłości. Część tych zbiorów uległa zniszczeniu podczas najazdu Afganów na Persję. Po powrocie (1748 rok) Krusiński podarował swe wschodnie rękopisy i książki bibliotece biskupa kijowskiego Józefa Andrzeja Żałuskiego². Wykonał też opis materiałów o tematyce orientalnej, przechowywanych w bibliotece Żałuskich. Józef Andrzej Żalusi zamierzał otworzyć przy bibliotece szkołę języków wschodnich i zaprosić do niej Krusińskiego jako wykładowcę. Projekt ten jednak nie doczekał się realizacji.

Jako orientalista zabył Krusiński pracą *Relatio de mutationibus Regni Persarum* (Rzym 1727), w której przedstawił ostatnie lata panowania w Persji dynastii Safawidów, podbój Iranu przez Afganów i początek ich panowania w Persji (1711–1725). Rękopis rozprawy przesłał autor do Rzymu, gdzie francuski poeta i pisarz, jezuita Jean-Antoine Ducercou (1670–1730) zapoznał się z nią, szybko dokonał przekładu dzieła na francuski i opublikował jako własne opracowanie literackie. Książka miała kilka wydań w języku francuskim (Paryż: 1728, 1729, 1742, 1743)³ i została przetłumaczona na szereg języków europejskich, w szczególności: na angielski (Londyn 1728; Dublin 1729), holenderski (Amsterdam 1728), niemiecki i hiszpański.

Krusiński obserwował wydarzenia polityczne Persji z pierwszej połowy XVIII wieku. Z poselstwem perskim udał się do Stambułu i przebywał tam przez dłuższy czas. W 1727 roku na polecenie wezyra Ibrahima Paszy dokonał przekładu z łaciny na język turecki rękopisu tekstu *Relatio*, jaki został wydany w Stambule w 1729 roku

² E. Chwalewik, *Losy zbiorów polskich w Rosyjskiej Bibliotece Publicznej w Leningradzie*, Warszawa – Kraków 1926, s. 11.

³ *Catalogue générale des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale*, t. 42, Paris 1910, s. 1121.

w świeżo otwartej drukarni tureckiej⁴. W Stambule Krusiński przetłumaczył z perskiego *Doniesienie o poselstwie tureckim do Persji* Durriego Effendim'a. Przekłady te mogły ewentualnie służyć jako podręczniki w organizowanej wtedy szkole dragomanów, w której Ibrahim Pasza zaproponował Krusińskiemu posadę wykładowcy.

Swoją przekład *Doniesienia* wydawał Krusiński kilkakrotnie we Lwowie z różnymi dodatkami i własnym komentarzem. Znane są wydania z roku 1733, 1734 i 1740. Badacze przypuszczają, że było jeszcze jedno – rozszerzone – wydanie tego dzieła w roku 1755, jednak nie udało się odnaleźć go w zbiorach którejs z współczesnych bibliotek. Z drukowanych prac polskiego orientalisty trzeba wymienić jeszcze jedną. Z rękopisu Krusińskiego, już po śmierci autora, Józef Epifani Minasowicz (1718–1796), działacz epoki polskiego oświecenia, poeta, tłumacz, wydawca, kanonik katedralny kijowski, wydał w Warszawie w 1769 roku w drukarni Mitzlera de Kolofa na 18 stronach dziełko o kawie pod tytułem *Pragmatographia... to jest opisanie sposobu należytego zażywania kawy tureckiej*, zajmujące godne miejsce w bibliografii o kawie⁵.

W 1728 roku chory Krusiński powrócił w strony rodzinne. Ostatni okres jego życia jest ściśle związany z Ukrainą. Mówią o tym fakty: w latach 1728–1731 pełnił obowiązki dyrektora konwiktów w Kamieńcu Podolskim, 1731–1733 był zastępcą rektora kolegium w Jarosławiu i dyrektorem szkół w Krośnie. Po śmierci Augusta II, w czasie wojny pretendentów do tronu, Krusiński przebywał na dworze marszałka wielkiego koronnego Józefa Augusta Mniszcha (1733–1734). Następnie otrzymał posadę rektora i rządcy majątków kolegium jezuickiego w Ostrogu (1736–1741). Po wyjeździe z Ostrogu pełnił funkcję radcy i opiekuna duchownego kolegiów w Brześciu Litewskim (1742–1747) i Kamieńcu Podolskim (1747–1757). W tym okresie przebywał na dworach magnackich jako nadworny kaznodzieja. Zmarł 22 sierpnia 1757 roku w Zabrzeżu koło Kamieńca Podolskiego.

Obecnie w zbiorach BNUW przechowywanych jest 29 egzemplarzy lwowskich wydań pracy Krusińskiego, w tym 4 egzemplarze wydania z 1733 roku, 9 egzemplarzy z 1734, zaś 16 egzemplarzy z 1740. Wydania z 1755 roku z aparatem naukowo-informacyjnym BNUW w zbiorach biblioteki nie odnaleziono. Spośród 29 starodruków 9 znajduje się w Dziale Zbiorów Bibliotecznych i Kolekcji Historycznych (dalej – DKH), 20 – w Dziale Starodruków i Wydań Rzadkich (dalej – DSWR). Do DSWR książki trafiły z Działu Zbiorów Wymienno-Rezerwowych w trakcie prac w ramach dokompletowania retrospektywnego zbiorów Działu Starodruków i Wydań Rzadkich literaturą profilową w latach 1999–2001. Z 29 egzemplarzy 24 zawierają wskazanie na proveniencję książki, z tych zaś 14 ma dedykację autora: 1 egzemplarz wydania z 1733 roku, 7 egzemplarzy wydania z 1734 i 6 egzemplarzy wydania z 1740 roku. Jeden starodruk nie zawiera żadnych oznak przynależności lub wskazówek co do miejsca przechowywania książki w przeszłości.

⁴ Tamże, t. 83, s. 919–920. Ibrahim Pasza był założycielem pierwszej tureckiej drukarni w Stambule, a praca T. Krusińskiego – jednym z pierwszym druków, jakie wyszły spod jej pras (zob. *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław 1971, s. 907).

⁵ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 20, Kraków 1886, s. 306.

Proweniencje egzemplarzy lwowskich wydań pracy Krusińskiego, przechowywanych w BNUW, umożliwiają precyzyjne ustalenie miejsca przechowywania książek w XVIII wieku i szlaki ich wędrówek w wiekach XIX i XX. Są to biblioteki prywatne różnej rangi – od książęcych po szlacheckie. Książki znajdowały się w zbiorach zamku hetmana wielkiego litewskiego, księcia Michała Serwacego Wiśniowieckiego (1680–1744) w Wiśniowcu, biblioteki jego rodzonego brata, kasztelana krakowskiego księcia Janusza Antoniego Wiśniowieckiego (1678–1741), biblioteki księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego w Lachowcach, biblioteki hrabiów Potockich w Tulczynie, w bibliotece księcia Antoniego Benedykta Lubomirskiego w Polonnem, w posiadaniu miecznika i sędziego grodzkiego kijowskiego Łukasza Bohdanowicza herbu Łada, szlachcica Michała Nieborowskiego herbu Prawdzic. Wydania były też w bibliotekach klasztorów katolickich i duchownych zakładów oświatowych, w szczególności u dominikanów kamienieckich i lubarskich, kapucynów winnickich i zabrzańskich, jezuitów dyneburskich, krzemienieckich, lwowskich i ostrogskich, ojców reformatów dederkalskich. Informacje o przynależności książek Krusińskiego podają też katalogi rękopisów bibliotek klasztornych i prywatnych: katalog biblioteki ojców kapucynów winnickich – wydanie z 1734 roku (Instytut Rękopisu BNUW – dalej IR BNUW – f. 1, dz. 4705, ark. 47; katalog datowany z 1793 roku), katalog biblioteki berdyczowskich karmelitów bosych – wydanie z 1740 roku (IR BNUW, f. 1, dz. 6413, s. 69; 1781 r.), katalog biblioteki Chreptowiczów w Szczorsach – wydanie z 1734 roku (IR BNUW, f. 1, dz. 6085, s. 201; 1812 r.), katalog biblioteki baronów Szoduarów w Iwnicy – wydanie z 1740 roku (IR BNUW, f. 1, dz. 4740, ark. 28; 1840 r.), katalog biblioteki Urbanowskich w Horodku, później Starzyńskich w Zahińcach – wydania z lat: 1733, 1734 i 1740 (IR BNUW, f. 1, dz. 121, ark. 46 zw., ark. 47, 50; 1870 r.).

Drugi docierania starodruków do BNUW, ostatniego miejsca ich przechowywania, są różne. Trafiły one do biblioteki w latach 20., 30. XX wieku w procesie aktywnego formowania zbiorów bibliotecznych w składzie fundamentalnych bibliotek Kijowskiego Uniwersytetu św. Włodzimierza i Kijowskiej Akademii Duchownej, biblioteki prawosławnego Wołyńskiego Seminarium Duchownego i biblioteki katolickiego Łucko-Żytomierskiego Seminarium Duchownego, zbiorów Winnickiej Filii Ogólnonarodowej Biblioteki Ukrainy (OBU), Kijowskiej Izby Książki. Zamieszczony w publikacji schemat migracji lwowskich wydań dzieł Krusińskiego ilustruje wędrówkę każdego egzemplarza ze Lwowa, gdzie były drukowane, do Kijowa – obecnego miejsca przechowania. Migracja książek została odtworzona na podstawie danych proveniencji, a także źródeł, zawierających informację o poszczególnych księgozbiorach. W opisach egzemplarzy wydań miejsca, podane w schemacie, nie są wskazane. Schemat został ułożony według następującej zasady – w poziomie: miejsce wydania, dla wygody w skrócie „L” (Lwów); nazwy geograficzne miejscowości, gdzie znajdowały się książki w przeszłości, podane w chronologicznej kolejności „przejazdów” książek; obecne miejsce przechowania, w skrócie „K” (Kijów); współczesna sygnatura biblioteczna egzemplarza. W przypadku, kiedy zlokalizowanie starodruku było niemożliwe, znane jednak było dokładne imię właściciela, miej-

sce podane jest w nawiasach kwadratowych. W pionie egzemplarze rozmieszczone są w porządku alfabetycznym nazw pierwszych miejsc pobytu książek. Schemat pokazuje, że 27 z 29 egzemplarzy bibliotecznych pojawiło się i przebywało na Ukrainie. I tylko dwa zaczęły swoją wędrówkę w Warszawie i Dyneburgu.

Schemat migracji egzemplarzy lwowskich wydań pracy T. Krusińskiego, przechowywanych w zbiorach BNUW

- L. → Berdyczów → K. – Berd. 1176
- L. → Warszawa → Krzemieniec → K. – Reg. X, 901
- L. → Wiśniowiec → Białozórka → Daszów → Wiśniowiec → K. – In. 1466
- L. → Winnica → K. – In. 1765
- L. → Dyneburg → Połock → K. – КДА Д,III ^{3/}₇₆
- L. → Żytomierz → Kamieniec Podolski → K. – In. 1495
- L. → Zabrzeże → K. – In. 1469
- L. → Kamieniec Podolski → Tulczyn → Niemirów → Winnica → K. – In. 1354
- L. → K. – In. 1767
- L. → Korzec → K. – In. 1463
- L. → Krzemieniec → K. – SJ 79
- L. → Krzemieniec → K. – SJ 210
- L. → Krzemieniec → Dederkały → Żytomierz → K. – In. 1763
- L. → Lachowce → Teofipol → Krzemieniec → K. – Jabl. 762
- L. → Murafa → Kamieniec Podolski → K. – In. 1762
- L. → Ostróg → Annopol → Krzemieniec → Żytomierz → K. – In. 1468, In. 1494, In. 1496, Ostr. SJ C 2807
- L. → Połonne → Lubar → K. – In. 1465, In. 1766
- L. → [metropolita Wieniamin] → K. – CV11/341
- L. → [Józef Wyleżyński] → Dederkały → Żytomierz → K. – In. 2186, Armar 12/71
- L. → [Janusz Antoni Wiśniowiecki] → Krzemieniec → K. – SJ 200
- L. → [Franciszek Ferdynand Lubomirski] → Любap → K. – In. 1464
- L. → [Michał Nieborowski] → K. – In. 1764
- L. → brak proveniencji → K. – In. 1470

Analiza proveniencji starodruków rzuca światło na szybkość rozchodzenia się tych wydań, chociaż nie wszystkie proveniencje są datowane i w żadnej z dedykacji autorskich nie jest podany rok dokonania daru. W analizie historyczno-księgoznawczej pomocne są realia historyczne w tekście zapisów, analiza historyczno-źródłowa samych proveniencji. Najkrótszy okres między ukazaniem się książki i pierwszym odnotowanym miejscem jej pobytu wynosi 3 lata. Jest to egzemplarz wydania z 1740 roku (In. 1468), w którym jest zapis datowany na 1743 rok o jego przynależności do biblioteki kolegium jezuickiego w Ostrogu. Inny egzemplarz, wydania z 1733 roku (In. 1496), ma zapis z roku 1742, stwierdzający przynależność do tej biblioteki. Od wydania książki upłynęło w tym przypadku 9 lat. Dla

dwóch egzemplarzy wydania 1734 roku (In. 1466, In. 1766) czas, w jakim książki dotarły do pierwszego właściciela, nie przekracza 6 lat. Mało prawdopodobne jest bowiem, aby autor darował wydanie swej pracy z 1734 roku księciu Wiśniowieckiemu czy Lubomirskiemu z wierszem Marcejalisa o mecenacie książkowym po tym, jak w 1740 roku ukazało się inne wydanie z dedykacją dla księcia Jabłonowskiego⁶.

Wiadomości o każdym z egzemplarzy bibliotecznych podane są w następującej kolejności: opis bibliograficzny wydania, jego charakterystyka ilościowa i osobliwości szaty graficznej; bibliografia za Estreicherem (Estr.), Zapasko i Isajewiczem (3I), Jacquesem Charlesem Brunetem (Brunet); współczesne miejsce przechowania egzemplarzy wydań w innych księgozbiorach (jeżeli są o tym wiadomości). Dalej podana jest informacja o proveniencji i oprawie każdego egzemplarza. W rejestrze każdy egzemplarz ma oznaczenie literowe według alfabetu ukraińskiego. Egzemplarze jednego wydania rozmieszczone są w kolejności wzrastania numerów sygnatury bibliotecznej. Proveniencje egzemplarza podane są w porządku chronologicznym. Tekst zapisów przytacza się z zachowaniem ortografii i interpunkcji oryginału. W przypadkach, kiedy nie udało się odczytać jakiegoś słowa czy rozszyfrować skrótu, bądź tekst stał się nieczytelny wskutek uszkodzenia, umieszczany jest wielokropek w nawiasach kwadratowych. Słowa skrócone w zapisach są rozwinięte i podane w nawiasach kwadratowych. Koniec wiersza zaznaczony jest linią pochyłą. Dalej podane zostały: krótki opis oprawy egzemplarza i jej rozmiary, komentarz historyczny do proveniencji, współczesna sygnatura biblioteczna i miejsce przechowania egzemplarza.

Swoje prace, poświęcone historii Persji, Krusiński wydawał w drukarni kolegium jezuickiego we Lwowie. Drukarnia lwowska należała – pośród innych drukarni jezuickich – do kategorii mniej wydajnych i ustępowała drukarniom jezuickim w Wilnie, Kaliszu i Poznaniu, jednakże w XVIII wieku przodowała ona wśród miejscowych drukarni wielkością i różnorodnością produkcji drukowanej, była największą drukarnią we Lwowie, wydającą książki łacińskie i polskie. Współcześni księgoznawcy szacują jej produkcję drukowaną w okresie od 1642 do 1773 roku na około 616 tytułów. Jak wynika z katalogu, ułożonego przez Jakyma Prohorowicza Zapasko i Jarosława Isajewicza, spod pras drukarni w XVII wieku wyszło 96 wydań, w pierwszej zaś połowie XVIII wieku – 323 tytuły⁷. Za początek jej działalności przyjęło się datować rok 1642.

⁶ Stanisław Wincenty Jabłonowski herbu Prus III, książę (1694–1754) – wojewoda rawski (1735 r.), starosta białocerkiewski, kawaler orderów Orła Białego i Św. Ducha, literat. Był synem Jana Stanisława Jabłonowskiego, kanclerza wielkiego koronnego (1706–1709), i margrabiny Joanny de Be-tun. Miał ścisłe kontakty z jezuitami lwowskimi: u nich pobierał nauki, jego ojciec i pierwsza żona Maria Joanna z Potockich są pochowani w lwowskim kościele jezuickim. Dlatego nie wypada się dziwić, że wydanie dzieła w lwowskiej drukarni jezuickiej mogło być wsparte przez S. W. Jabłonowskiego, czym się tłumaczy dedykacja autorska w książce, ułożona prozą i wierszem. Tekst prozą zaczyna się od cytatu z epigramatu Marcejalisa o mecenacie książkowym. W cytacie w tekście oryginalnym imię Faustyna zostało zamienione na Wincentego, a słowo „sapisti” na „vicisti” (A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 8, Warszawa 1905, s. 109–111 oraz J. Dobrzyńska, *Jabłonowski Stanisław Wincenty*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 10, z. 2, Kraków 1963, s. 239).

⁷ *Drukarze Polski od XV do XVIII wieku*, z. 6: *Małopolska. Ziemia Ruska*, oprac. A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski, Wrocław – Kraków 1960, s. 110–114.

Nakładem drukarni ukazywała się literatura dewocyjna, panegiryki, podręczniki, kalendarze, modlitewniki. Drukowano tu nie tylko prace członków zakonu jezuickiego, ale też przyjmowano zamówienia od innych zakonów, którym drukowano *lubrycelle*, księgi liturgiczne, utwory hagiograficzne. Od lat 20. XVIII wieku drukarnia przeżywała rozkwit. Widoczny jest wpływ oświecenia na jej działalność wydawniczą, zauważalny od lat 40. / 50. XVIII wieku. Wpływ ten objawiał się w rozszerzeniu tematyki książek na matematykę, przyrodoznawstwo, architekturę, heraldykę, filologię polską. Pod względem technicznym i estetycznym druki, jakie wychodziły spod jej pras, stały na dość wysokim poziomie. Jak zauważa znany historyk zakonu jezuickiego Stanisław Bednarski, znaczny odsetek jej produkcji odegrał ważką rolę w rozwoju kultury duchowej Rzeczypospolitej⁸. Drukarnia zaprzestała działalności wraz z kasatą zakonu jezuickiego w 1773 roku.

Lwowskie wydania dzieł Krusińskiego mają skromną szatę graficzną. Wydanie z 1733 roku ma 3 elementy zdobnicze, umiejscowione po obu stronach paginy nad cienką linią. Wydanie z 1734 roku posiada 6 takich elementów, a zdobienia znajdują się po obu stronach paginy, jak w poprzednim wydaniu. Wydanie z 1740 roku ma zaś miedzioryt – herb Jabłonowskich Prus III, 2 zastawki z dwóch płyt, dwa inicjały – „C” i „Q”, 6 elementów zdobniczych; nad cienką linią zdobienia wylewne w formie parnych „liści liliowych”, bez żywej paginy. W wydaniach z 1733 i 1734 roku wykorzystano dwie te same końcówki: w 1733 roku na stronie 262, w wydaniu 1734 roku na stronie 262; drugą odpowiednio na stronie 283 (1733 rok), zaś w wydaniu z 1734 roku na stronie 283. Wydania z 1734 i 1740 roku też mają dwie identyczne końcówki: 1734 rok – strona 262, 1740 rok – strona 425; 1734 rok – ark. [7], 1740 rok – strona 34. Oprócz tego, w szacie graficznej stron tych dwóch wydań wykorzystano zdobienia wylewne w formie „żołędzia”: 1734 rok – końcówka złożona (strona 355), 1740 rok – złożony ornament z żołędzi (arkusz tytułowy). W szacie graficznej wszystkich trzech wydań lwowskich wykorzystano zdobienia wylewne „liście lilii”, jakie spotykamy w wydaniach drukarni krakowskiej Macieja Wierzbiety, której czcionki jezuita odkupili od spadkobierców drukarza przed 1616 rokiem, i jakie były wykorzystywane w drukach jezuitów lwowskich od 1642 roku. Rzeczony „liście lilii” były wykorzystane jako ornament w wydaniu dzieła Aleksandra Gwagnina *Sarmatiae Europaeae descriptio* (Cracoviae: Typis Matthiae Wirzbietae, [1578]) wiele razy, zwłaszcza w śródtytule rozdziału *Livoniae... descriptio*. W wydaniu z 1733 roku ozdobnik ten został wykorzystany w szacie strony *Benevolo lectori*, w wydaniu 1734 roku w szacie pagin i linii paginowych (strona 284, pierwszy nienumerowany arkusz *Index rerum notabilium*), w wydaniu z 1740 roku – na każdej stronie nad linią paginową.

W tekście wszystkich trzech wydań są przypisy, umieszczone pod tekstem szpalty. Znaki przypisów w wydaniach 1733 i 1734 roku są podobne i mają kształt sześcioramiennej gwiazdy. Znaki przypisów w wydaniu 1740 roku są trzech rodzajów: sześcioramienna gwiazda, kwiatek z ośmioma płatkami i „chaber” z ośmioma płatkami.

⁸ E. Różycki, *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1994, s. 70, 72.

Te szczegóły szaty graficznej mogą być przydatne przy atrybucji innych defektywnych egzemplarzy, jakie wyszły spod pras drukarni lwowskich.

Do dziś pozostaje niejasny nakład lwowskich wydań dzieł Krusińskiego. W źródłach drukowanych zaznaczona jest rzadkość wydania 1734 roku⁹. Zostało ono włączone do katalogu wydań rzadkich, ułożonego przez bibliografa francuskiego Bruneta. Jednym z wyjaśnień tego faktu może być to, że w 1734 roku wielki pożar we Lwowie wyrządził znaczne szkody drukarni kolegium i bibliotece. Wskutek tego mogła zginąć znaczna część nakładu, co uczyniło książkę białym krukiem bibliograficznym. Oprócz tego, z pewnością sam nakład wydania był nieduży ze względu na specyfikę jego tematyki.

Opis egzemplarzy

Krusinski Tadeus.

Prodromus ad historiam revolutionis Persicae seu Legationis fulgide Porte ad Persarum Regem Szach Sofi Hussein Anno D. 1720 Expeditae relatio, quam redux e perside legatus Durri Effendi turcarum Sultano Achmed III in scripto consignavit / Ex Turcico Latine facta opera P. Judae Thadaei Krusinski Soc. Jesu. – Leopoli: Typis Collegij Soc. Jesu, 1733; 4°. [6] ark., 283 s., il.: trzy końcówki z ornamentem roślinnym z trzech płyt (s. 105, 262, 283). Paginacja u góry, pośrodku strony w nawiasach kwadratowych, od s. 102 w nawiasach okrągłych. Omyłka drukarska w numeracji stron: po s. 71 następuje s. 77.

Wierszy – 19, 20.

Czcionka: 10 wierszy – 75, 76 mm.

Bibliografia: Estr. 15, 419. Каталог книг библиотеки Императорского университета св. Владимира. – К., 1855. – Т. 2. – № 13145.

W katalogu Запаско Я., Исаевич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. – К., 1984. – Кн. 2, ч. 1 (1701–1764) wydanie nie uwzględnione.

Egzemplarz a: bez proveniencji.

Oprawa: 19x16 cm. Karton, brunatna skóra, wzdłuż brzegów okładki podwójna ramka liniowa tłoczenia; grzbiet z paskami, na grzbiecie papierowa naklejka ze starymi sygnaturami: „2360”, „762”. Obcięcie nakrapiane.

Egzemplarz pochodzi z biblioteki księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego (1711–1777) – polskiego uczonego, pisarza, bibliofila, mecenasa, działacza oświecenia, wojewody nowogródzkiego. Biblioteka ta znajdowała się od lat 50. XVIII wieku w jego majątku w Lachowcach na Wołyniu (w 1946 r. przemianowanym na

⁹ J. Niedzielski, *Krusiński Tadeusz*, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 23–24, Warszawa 1911, s. 60.

Bilohirja, centrum rejonu w obwodzie chmielnickim). Po śmierci właściciela, jego małżonki i syna-spadkobiercy, Augusta Dobrogosta Jabłonowskiego, córka księcia, Teofila Strzeżysława Sapieżyna z Jabłonowskich, przewiozła bibliotekę do swej rezydencji w Teofilpolu na Wołyniu (dziś: centrum rejonu w obwodzie chmielnickim). Obecnie książka przechowywana jest w Dziale Zbiorów Bibliotecznych i Kolekcji Historycznych BNUW w zbiorze Biblioteki rodowej Jabłonowskich, подарowanej w 1805 roku przez Teofilę Sapieżynę Bibliotece Gimnazjum Wołyńskiego w Krzemieńcu (od 1819 roku – liceum). (*Булатова С. О. Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських XVII – сер. XIX ст.: походження, доля та історико-книгознавча реконструкція. – Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к.і.н. – К., 1999. – С.7, 10; Булатова С. О. Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2006. – 332 с.*)

DKH, Biblioteka Jabłonowskich, Jabl. 762.

Egzemplarz b:

Prow.: 1) Coll[egii] Ostrogien/sis S[ocietati] J[esu] 1742. [Rękop., ark. tyt.]; 2) na wyklejce stare sygnatury: „№ 2802”, „№ 460” i zapis: “Tax. Zł. 3”. [XVIII w.].

Oprawa: 19x16 cm; półskórzana; na obrzeżach okładki podwójna ramka linio-wa ślepego tłoczenia; krawędzie lekko uszkodzone; grzbiet z paskami, na nim 2 papierowe naklejki ze starymi sygnaturami: „2366”, „№ 2802, egz.1”.

Książka należała do biblioteki kolegium jezuickiego w Ostrogu, fundowanego przez Hannę Aloizę Chodkiewiczową z Ostrogskich (1600–1654) – prawnuczkę Bazylego Konstantego Ostrogskiego (1526–1608), żonę wojewody wileńskiego hetmana litewskiego Janusza Karola Chodkiewicza w 1624 r. (*Мицько І.З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія [1576–1636]. – К., 1990. – С. 57–64; Острозька Академія XVI–XVII століття: Енциклопедія. – Острог, 2010. – С. 310–311; Словник географічний Крólestwa Польского і інших країв слов'янських, red. F. Sulimierskiego i in, t. 7, Warszawa 1886, s. 683–684*). Po kasacie zakonu jezuitów w 1773 roku Komisja Edukacji przekazała budynek i bogatą bibliotekę kolegium zakonowi bazylikańskiemu. Po trzecim rozbiore Rzeczypospolitej w 1795 roku bazylianów przeniesiono z Ostrogu do Hoszczy, a budynek oddano duchowieństwu prawosławnemu. W pomieszczeniu byłego kolegium jezuickiego otwarto 14 maja 1796 roku prawosławne Wołyńskie Seminarium Duchowne. Do jego biblioteki włączono księgozbiór kolegium jezuickiego. Dalsze losy tych książek związane były z dziejami biblioteki prawosławnego Wołyńskiego Seminarium Duchownego; razem z biblioteką seminarium wędrowały one po Ukrainie. W latach 1796–1825 biblioteka seminarium znajdowała się w Ostrogu, w 1825–1836 w Annopolu, w 1836–1901 w Krzemieńcu, a od roku 1901 w Żytomierzu. Po rewolucji październikowej biblioteka Wołyńskiego Seminarium Duchownego została przekazana Ogólnonarodowej Bibliotece Ukrainy (obecnie – BNUW). (*Полянський Д. Матеріали для історії Волинської духовної семінарії // Волинські єпархіальні вєдомости. – 1882. – № 10–11. – С. 275–294; Сотниченко П. А. К*

истории библиотеки Острожской школы // Федоровские чтения 1981. – М., 1985. – С. 148–15; Храевич К. Скитальческая судьба Вольнской семинарии (1796 – 1896). // Киевская старина. – 1896. – Т. 53. – С. 225–248).

DSWR, In. 1496.

Egzemplarz c:

Prow.: 1) Per Illustri Magnifico ac Generoso D[omino] Domino / Josefo Wylezynski Dapifero Vandensi, Burgra=/*bio* Luceoriensi, Vexillifero Cohortium Nobilium. Sac[rae] Reg[io] / M[aesta]tis et Reip[ublicae] Ordinationis Ducalis. Maecenati et Literari[o] / Mei Patrono Faventissimo sum Prodrumus offert / Me[que] quonomini Devotissimus Author m[anu] p[ropria]. [Rękop. XVIII w. Wyklejka];

*Cujus vis fieri libelle munus
Festina tibi vindicem parare
Ne nigram cito raptus in culinam
Cordyllas madida tegas papyro
Vel turis piperisq; sis cuculus
Faustini fugis in sinum? Sapisti
Illo vindice nec Probum timeto.*

2) Ad Bibliothecam Dederkaliens[i] P[atrum] Reformatoru[m] / dono oblatu[s] a M[agnifico] D[omino] Wylezynski Fund[atore]. 1766. [Рукоп. Тит.].

Oprawa: 16,5x20,2 cm. Skórzana, na obrzeżach ramka liniowa ślepego tłoczenia, grzbiet z paskami. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Egzemplarz autor podarował stolnikowi wendeńskiemu, burgrabiemu łuckiemu Józefowi Wyleżyńskiemu, którego autor tytułuje swoim mecenasem i laskawym opiekunem. Dedykacji towarzyszy cytat z epigramatu poety starożytnego Rzymu Marcjalisa, w którym mowa jest o mecenacie książkowym. Ten fakt daje podstawę do stwierdzenia, że autor był z pewnością znajomym Józefa Wyleżyńskiego, znał go jako człowieka doskonale wykształconego i prawdopodobnie zawdzięczał mu poparcie, możliwe, że przy wydaniu swej pracy. Krusiński widocznie podarował Wyleżyńskiemu egzemplarz wydany w 1733 roku przed ukazaniem się następnego wydania w roku 1734. W 1766 roku Wyleżyński podarował egzemplarz wraz z partią swoich książek bibliotece klasztoru ojców reformatów w Dederkałach Wielkich.

DKH, Biblioteka Seminarium Łucko-Żytomirskiego.

Armar 12/№ 71

Egzemplarz d:

Prow.: 1) E Bibliotheca Illustrissimi Beniamin / Metropolitae Kazanensis / Applicatus Bibliothecae Academiae / Kijoviensis. [Rękop. XVIII w. Zapis dwustronicowy: ark. (2)-(3)].

Oprawa: 15x19 cm. Półskórzana, okładki – karton oklejony brunatnym nakrapianym papierem, grzbiet i rogi skórzane; grzbiet z paskami. Na krawędziach okład-

ki podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia. Obcięcie nakrapiane, niebieskie. Na grzbiecie naklejka z sygnaturami: „A√6/2393-27” i „CV11/341”.

Egzemplarz należał do metropolity kazańskiego i swijaskiego Wieniamina [imię świeckie – Bazyl Grygorjewicz Pucek-Grygorowicz (1706–1783/85)] – uczonego, kaznodziei, rektora Seminarium Kazańskiego, który był pochodzenia szlacheckiego i absolwentem Akademii Kijowsko-Mohylewskiej. Niedługo przed śmiercią zapisał on połowę swej biblioteki Akademii Kijowsko-Mohylewskiej (1782 r.), drugą zaś połowę – Seminarium Kazańskiemu (1783 r.). (*Києво-Могилянська академія в іменах. XVII–XVIII ст. Енциклопедичне видання. – Київ: КМ Академія, 2001. – С. 448*). Później w składzie biblioteki Kijowskiej Akademii Duchownej książka trafiła do BNUW.

DKH, Biblioteka Kijowskiej Akademii Duchownej, CV11/341

Krusinski Tadeus

Prodromus ad tragicam vertentis belli Persici historiam seu Legationis a Fulgida Porta ad Sophorum Regem Szach Sultan Hussein anno 1720 expeditae autentica relatio quam redux e Persidae Legatus Durri Effendi Turcarum Imperatori Achmet III in scripto consignavit / Ex Turcico additis scholiis, Latine facta opera P. Judae Krusiński So. Jesu...; Accessit ejusdem De Legationibus Polono-Persicis dissertatio. – Leopoli: Typis Coll. Soc. Jesu, 1734. – 4°; [8] ark., 355 s., [8] ark., il.: 6 końcówek z pięciu płyt (ark.[7] zw., s. 105, 262, 283, 355, ark.[8]). Paginacja u góry, pośrodku strony w nawiasach krągłych, od s. 284 – w prawym górnym rogu strony.

Wierszy – 19, 20.

Czcionki: 10 wierszy – 76, 78 mm.

Bibliografia: Brunet II, col. 918. Estr. 20, 304–305; 15, 419. 3I № 1233.

Miejsce przechowania egzemplarzy: BNUW, Lwowska Narodowa Biblioteka Naukowa im. W. Stefaniaka; Biblioteka AN Białorusi; Biblioteka im. Łopacińskiego PAN; Biblioteka Miejska w Toruniu; Biblioteka Muzeum-Zamku w Łańcucie.

Egzemplarz a:

Prow.: 1) Imci Panu Barszczowi Majorowi I[ego] K[rólewskiej] M[o]ści [...]KP / pierwiastki pracy swoiey ofiaruie / Devotiss[imus] Author. [Rękop., I połowa XVIII w. Tyt.]; 2) Ex Libris B.Witte m[anu] p[ropria]. [Rękop., XVIII w., tyt.]; 3) Sophie Potocka. [Rękop., II połowa XVIII w. Tyt.]; 4) Biblioteka / Tulczyńska. [Ekslibris litery, wymiary 2,2 cm + 2,5x0,5 cm. Koniec XVIII w. – początek XIX w. Tyt.].

Oprawa: 19x14,9 cm. Karton, brunatna skóra, na obrzeżach okładki złota tłoczona ramka. Grzbiet z paskami i ślepyimi tłoczeniami. Na grzbiecie papierowa naklejka z dawną sygnaturą „314”, grzbiet uszkodzony.

W kontekście analizy źródłowej proveniencji tego egzemplarza można stwierdzić, że autor podarował egzemplarz swej pracy majorowi Barszczowi. Następnie książka trafiła do majora Bartłomieja de Witte, krewniaka generała artylerii koron-

nej, komendanta twierdzy Kamieniec na Podolu, architekta, numizmatyka, bibliofila Jana de Witte (1709–1785; rok urodzenia podany za: J. Kowalczyk, *Z badań nad dziełami architektury sakralnej Jana de Witte*, w: *Sztuka pogranicza Rzeczypospolitej w okresie nowożytnym od XVI do XVIII wieku: Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Warszawa, paźdz. 1997*, Warszawa 1998, s. 327). Razem z nim i jego synem, kapitanem artlerii koronnej, później również komendantem twierdzy kamienieckiej Józefem Zefiryne de Witte, Bartłomiej otrzymał indygenat w Konstytucji 1768 r. (J. N. Bobrowicz, *Dodatek do Herbarza polskiego K. Nieseckiego*, Lipsk 1844, s. 478). Przez pierwszą żonę Wittego Zofię (zm. 1822 r.) i w drugim małżeństwie przez Stanisławę Szczęsną Potocką egzemplarz trafił widocznie do pałacu tulczyńskiego. Jak świadczą źródła archiwalne, w zbiorach biblioteki tulczyńskiej znajdowały się egzemplarze dwóch wydań pracy Krusińskiego: z 1734 r. (*ЦДЛАНК, ф. 49, он. 2, снп. 14, апк. 9 зв.*; obecnie przechowywany w DSWR BNUW, sygnatura In. 1354 i z 1740 r. *Biblioteka PAN [Kraków], Rkps. 1425/1, ark. 134.*; *ЦДЛАНК, ф. 49, он. 2, снп. 14, апк. 12 зв.*). Miejsce jego przechowywania nie jest autorce znane.

Dla pełni obrazu lokalizacji dzieł Krusińskiego warto odnotować, że jeszcze jeden egzemplarz wydania z 1734 roku jest przechowywany w Bibliotece Muzeum-Zamku Potockich w Łańcucie (Województwo Podkarpackie). Zanim tu trafiła, książka należała do jezuita Jana Kędzierzyńskiego (Z. Wiśniowska, *Katalog starych druków Biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcucie*, Łańcut 1974, № 239; Sygnatura: SD 904).

DSWR, In. 1354.

Egzemplarz b:

Prow.: 1) Per Illustri R[everen]dissimo D[omino]D[omino] Stanislao Kropornicki / Praeposito in Korec Decano Zaslaviensi Patrono C[a]-/[ri]ssimo. Devotissimo cultu offert / Author operis. [Rękop. I połowa XVIII w. Tyt.]; 2) Ecclae[sia] Parochiali Corecensi applicatus. [Rękop. XVIII w. Tyt.].

Oprawa: 20x15,5 cm. Karton, brunatna skóra, na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia; grzbiet z paskami, lekko uszkodzony. Obcięcie nakrapiane.

Egzemplarz autor podarował proboszczowi w Korcu (miasto w powiecie łuckim województwa wołyńskiego, obecnie centrum rejonu w obwodzie rówieńskim), dziekanowi zaslawskiemu Stanisławowi Kropornickiemu. Później książka należała do korzeckiego kościoła parafialnego.

DSWR, In. 1463.

Egzemplarz c:

Prow.: 1) Pro Bibliotheca Celsissimi Principis / Palatini Wilnensis Supremi / Exercituum M[agnu]D[ucatis]. Lit[huaniae] Ducis / Fundatoris N[ost]ri / Coll[egii]. Creme[necensis]. / Profundissimo cultu / Devotissimus M[...] / obtulit Author. [Rękop., nie później 1740 r., wyklejka]; 2) Ex Donatione Ill[ustris]smi M[agni]D[omini] Constantini / Plater Notari M[agni]D[ucati]L[ithuaniae]. Conventui Visniove/censi Carm[elitarum] Discall[ceatorum] Cessit. [Rękop., nie później 1777 r. Tyt.]; 3) Główna Izba Książki w Kijowie, № 4241, 1919 r. [Pieczęć, wyklejka].

Na czystym arkuszu między wyklejką a tytułem kaligraficznie pisany urywek z epigramatu Marcjalisa:

*Cujusvis[!] fieri libelle munus
Festina tibi vindicem parare
Ne nigram cito raptus in culinam
Cordyllas (*) madida tegas papyro
Vel thuris piperisq; sis cucullus
Faustini fugis in sinum? Sapisti
Illo vindice nec Probum (*) timeto.
Martialis lib.3. Epig.2*

(*) Cordyllae pisciculi Iunorum genus, quia te/nerrimi et pingviusculi in rejectita curta assabantur.

(*) Probus excellens Grammaticus, sed criticus,/ et improbus alienorum scriptorum Censor”.

Oprawa: 19,5x15,5 cm. Karton, marmurowa skóra; grzbiet z paskami, na grzbiecie złote tłoczenie. Obcięcie nakrapiane.

Dedykacja Krusińskiego adresowana jest do hetmana wielkiego litewskiego Michała Serwacego Wiśniowieckiego (1680–1744) – działacza politycznego, literata, bibliofila, właściciela zamku wiśniowieckiego, fundatora biblioteki na zamku. Zapisowi towarzyszy cytat z epigramatu Marcjalisa, w którym jest mowa o mecenacie nad książkami. Naszym zdaniem, świadczy to o osobistej znajomości autora z księciem i potwierdza bibliofilskie upodobania tego ostatniego i możliwie jakiś udział w finansowaniu wydania dzieła. Analiza proveniencyjna pozwala mówić, że między dwoma pobytami w Wiśniowcu (pierwszy – do 1744 roku w bibliotece zamkowej, drugi – w bibliotece wiśniowieckiego klasztoru karmelitów bosych do czasu powrotu książki do biblioteki zamkowej po skasowaniu klasztoru w 1832 roku) starodruk mógł się znajdować w Białozórce powiatu krzemienieckiego województwa wołyńskiego, która po podziale Wiśniowiecczyzny przeszła na własność Ogińskich, i gdzie, jak świadczą źródła drukowane, po śmierci Wiśniowieckiego znalazła się pewna ilość książek z biblioteki zamkowej (T. Stecki, *Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym*, Lwów 1871, s. 355), albo w Daszowie (województwo braclawskie), którego właścicielami byli wnuczka księcia Augusta i jej mąż Konstanty Ludwik de Broel Plater, który przekazał książkę do biblioteki klasztornej (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, Warszawa 1880, t. 1, s. 909–910). Kostanty Ludwik de Broel Plater (zm. 1778 r.) – pisarz Wielkiego Księstwa Litewskiego, kasztelan trocki, był żonaty z wnuczką M. S. Wiśniowieckiego z Ogińskich herbu Oginiec (1724–1791), córką wojewody trockiego Józefa Tadeusza Ogińskiego (zm. 1736 r.) i Anny z Wiśniowieckich herbu Korybut, córki księcia M. S. Wiśniowieckiego i Katarzyny z Dolskich herbu Kościeszka. Jeden z następnych właścicieli zamku wiśniowieckiego, radca handlowy, bankier, burmistrz Kijowa (1884–1887) Iwan Andrzejewicz

Tolly (1819–1887) po sprzedaży Wiśniowca księciu Koczubejowi przewiózł bibliotekę zamkową i archiwum do Kijowa. Pozostawały one we własności rodziny Tollych jeszcze w 1919 roku. Kierownik Działu Starodruków BNUW (ówczesna nazwa Centralna Biblioteka Naukowa), twórca katalogu inkunabułów Witold Zdaniewicz stwierdził, że wydania z biblioteki wiśniowieckiej trafiły do OBU w latach 20. XX wieku. (Зданевич Б. Каталог інкунабул. – К., 1974. – С. 16, 56, 121).

DSWR, In. 1466.

Egzemplarz d:

Prow.: 1) Per Illustri M[agnifi]co D[omino] D[omino] Lucae Boghdanowicz Ensifero Chioviensi Not[arii] Zyto[meriensi] [Ignoro] Numini / devotissimo cultu obtulit Humillimus [infio] Authori. [Rękop. I połowa XVIII w. Tyt.]; 2) Ex Bibliotheca R[omae] C[atholicae] Camenecensis Seminarii. [Rękop. XIX w. Ark. A₂].

Oprawa: 19,4x15,5 cm. Skóra; grzbiet z paskami i złotym tłoczeniem. Grzbiet uszkodzony. Obcięcie nakrapiane.

Adresat Łukasz Bogdanowicz herbu Łada, przedstawiciel rodu mieszkającego w województwie kijowskim, w ciągu lat swego życia piastował następujące urzędy: miecznik i pisarz grodzki kijowski (1729 r.), podstoli kijowski (1748 r.), chorąży owrucki (1755 r.), chorąży kijowski (1759 r.), sędzia grodzki kijowski (1763 r.); był żonaty z Brygidą z Potockich (1741 r.) (A. Boniecki, *Herbarz polski*, Warszawa 1899, t. 1, s. 328–329). Bobrowicz podaje wiadomość, że Łukasz Bogdanowicz był sędzią grodzkim kijowskim również w 1757 roku (J. N. Bobrowicz, *Dodatek do Herbarza Polskiego Kaspra Niesieckiego*, Lipsk 1844, s. 37). Konopczyński podaje informację, że w 1748 roku Łukasz Bogdanowicz był miecznikiem podolskim (W. Konopczyński, *Bogdanowicz Łukasz*, PSB, t. 2, s. 189). Pełniąc obowiązki pisarza i sędziego grodzkiego kijowskiego musiał on przebywać w Żytomierzu, który w XVIII w. był ośrodkiem województwa i powiatu kijowskiego.

Później książka trafiła do biblioteki rzymsko-katolickiego Kamienieckiego Seminarium Duchownego. Katolickie seminarium duchowne mieściło się w Kamieńcu Podolskim w budynku ówczesnego klasztoru dominikańskiego, zamkniętego przez władze rosyjskie w 1843 roku. Działo do 1866 roku, aż do skasowania diecezji kamienieckiej (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, Warszawa 1882, t. 3, s. 757).

DSWR, In. 1495.

Egzemplarz e:

Prow.: 1) Ekslibris Antoniego Benedykta Lubomirskiego: herb Śrzeniawa i napis: „Antonius Lubomirski SR / IMP: Princeps / 1735”. [Miedzioryt, wymiary 5,5x1,2 cm. Wyklejka]. Autor ekslibrisu nieznany. 2) „Ex Bibliotheca Conventus Luba/rensis Ordinis Praedicatorum / 1808”. [Ekslibris literowy, wymiary 5,5x1,2 cm. Wyklejka].

Na czystym arkuszu między wyklejką a tytułem kaligraficznie, jak w egzemplarzu „c”, napisany urywek z Marcjalisa:

*Cujus vis fieri libelle munus
 Festina tibi vindicem parare
 Ne nigram cito raptus in culinam
 Cordyllas (*1) madida tegas papyro
 Vel thuris piperisq; sis cucullus
 Faustini fugis in sinum? Sapisti
 Illo vindice nec Probum (*2) timeto.
 Martialis lib.3. Epig.2*

(*1) Cordyllae pisciculi Iuniorum genus, quia/ tenerrimi et pingviusculi in rejectita curta assabantur.

(*2) Probus excellens Grammaticus, sed criticus et im/probus alienorum scriptorum Censor”.

Oprawa: 18,5x15 cm. skórzana; grzbiet z paskami i ślepym tłoczeniem, papierową naklejką z dawną sygnaturą „Div. III. / № 37”. Obcięcie czerwone.

Antoni Benedykt Lubomirski (†1761), syn wojewody krakowskiego Jerzego Dominika i Magdaleny Tarłówny, rodzony brat Franciszka Ferdynanda, miecznik wielki koronny (1754–1761), wybitny mówca, starosta kazimierzowski i barski (J. Bartoszewicz, *Tablice historyczne: Miecznikowie koronni i litewscy*, „Biblioteka Warszawska” – 1865. – t. 2. – s. 516). W Polonnie na Podolu miał bibliotekę, złożoną z dzieł przeważnie o tematyce historycznej, liczącą blisko 3000 tomów. (S. J. Gruczyński *O księgozbiorach i znakach bibliotecznych książąt Lubomirskich w XVIII wieku*, „Roczniki Biblioteczne”, Wrocław-Warszawa 1965, R. 9, z. 1–2, s. 6.)

DSWR In. 1766.

Egzemplarz f:

Prow.: 1) Pro Bibliotheca Rhetorum Academicorum Soc[ietati] Jesu/ ubicunq[ue] fuerint obtulit Author. [Rękop. I połowa XVIII w. Tyt.].

Na wyklejce trzy stare sygnatury: „№ 467” [rękop.], „B./674” [na papierowej naklejce na wyklejce], „№ 2802/egz.2” [rękop.].

Oprawa: 19x15,4 cm. Karton, brunatna skóra; grzbiet z paskami i złotym tłoczeniem; na grzbiecie dwie byłe naklejki papierowe z dawnymi sygnaturami: „37”, „№ 2802/egz.2”. Obcięcie nakrapiane.

Z charakteru starych sygnatur wynika, że egzemplarz znajdował się prawdopodobnie w księgozbiornie kolegium jezuickiego w Ostrogu.

DSWR, In. 1767.

Egzemplarz g:

Prow.: 1) Laudetur Jesus Christus. Amen. / Ex Libris F[rat]ris Egidij Lukom-/ski Ordinis Praedicatorum m[anu] p[ropria]. [Rękop. XVIII w. Wyklejka]; 2) Laudetur Chr. / Applicat. C[onven]tui Camenecensi P. Nicolai Pontificis Ord[inis] Praedicatorum. [Rękop. XVIII w. Wyklejka]; 3) Con[ven]tus Camenecensis S. Nicolai Pontificis Ordinis Praedicatorum [Rękop. XVIII w. Ark. A]; 4) „Bibliothecae Conventus / Camenecensis Fratrum / Praedicatorum”. [Ekslibris literowy. I ćwierć XIX w. Wyklejka].

Oprawa: 15,3x20 cm. Ze skóry „marmurowej”; na obrzeżach ramka liniowa ślepego tłoczenia, grzbiet z paskami i ornamentowym ślepym tłoczeniem. Na grzbiecie papierowa naklejka ze starą sygnaturą „7²²”. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Egzemplarz stanowił własność dominikanina Egidiusza Łukomskiego i trafił do biblioteki klasztoru dominikańskiego w Kamieńcu Podolskim.

DSWR, In. 2333.

Egzemplarz h:

Prow.: 1) Celsissimo Principi Janussio Korybut Duci in Vissnio/wiec, Castellano Cracovien[si], Patrono Colendissimo etc. etc. / offert / Oratur Ad Arul. Author. [Rękop. XVIII w. Tyt.]; 2) Residenciae Cremencensi / Societati Jesu datus a Celsissimo / Principe Fundatore. [Rękop. XVIII w. Tyt.]; 3) owalny stempel Biblioteki Uniwersytetu św. Włodzimierza z napisem po łacinie „Bibliotheca / Universitatis / St. Vladimiri”. [Zw. tyt.].

Oprawa: 15,5x19,4 cm. Skórzana, na obrzeżach okładki ramka liniowa ślepego tłoczenia. Grzbiet z paskami i ślepym tłoczeniem. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Egzemplarz był подарowany przez autora kasztelanowi krakowskiemu Januszowi Antoniemu Wiśniowieckiemu, który później przekazał książkę rezydencji Societatis Jesu w Krzemieńcu.

DKH, Biblioteka Kolegium Jezuickiego w Krzemieńcu, S. J. 200.

Egzemplarz i:

Prow.: 1) Pro Collegio Cremencensi Soc[ietatis] Jesu / obtulit Author. [Rękop. XVIII w. Tyt.]; 2) owalny stempel Biblioteki Uniwersytetu św. Włodzimierza z napisem po łacinie „Bibliotheca / Universitatis / St. Vladimiri”. [Zw. tyt.].

Oprawa: 15,5x19 cm. Skórzana, na obrzeżach okładki ramka liniowa ślepego tłoczenia. Grzbiet z paskami i ślepym tłoczeniem. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Los tego egzemplarza był taki sam, jak i innych egzemplarzy z księgozbioru kolegium krzemienieckiego.

DKH, Biblioteka Kolegium Jezuickiego w Krzemieńcu, S. J. 210.

Egzemplarz j: bez proveniencji.

Oprawa: 15,5x19,5 cm. Skórzana, na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia. Grzbiet z paskami i ślepym tłoczeniem. Na grzbiecie dwie naklejki papierowe z sygnaturami: „M/40”, „Berd. Kol. 1176”. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Egzemplarz był przechowywany w bibliotece klasztoru karmelitów bosych w Berdyczowie. Po zamknięciu klasztoru w 1866 r. jego księgozbiór jesienią 1878 r. został przekazany do Biblioteki Uniwersytetu św. Włodzimierza. Obecnie księgozbiór klasztorny stanowi osobną jednostkę strukturalną w DKH pod nazwą „Biblioteka klasztoru karmelitów bosych w Berdyczowie”. (*Колесник Е. А. Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. – Киев. 1988. – С. 41*).

DKH, Biblioteka Klasztoru Karmelitów Bosych w Berdyczowie, Berd. 1176.

Krusinski Tadeus

Tragica vertentis belli Persici historia per repetitas clades, ab anno 1711 ad annum 1728-vum continuata: Post Gallicos, Hollandicos, Germanicos ac demum Turcicos auctoris typos auctior / Authore Patre Thadaeo Krusinski Societatis Jesu Missionario Persico accessit ad eandem Historiam Prodrumus iteratis typis subjectus. – Leopoli: Typis Coll. Societatis Jesu, 1740. – 2°; [20] ark., 175s., 34s., 529s., [20]s., il.: ryc. – herb Jabłonowskich, 2 zastawki z dwóch płyt (s.[1] pierwszego wiersza, s.A drugiego wiersza), 2 inicjały „Q”, „C”, 6 końcówek z 4 płyt. Paginacja w górnych prawych rogach stron, pośrodku strony nad linią kolumnową zdobienia wylewne – „Liście liliowe”.

Wierszy – 28, 29, 30.

Czcionka: 10 wierszy – 76, 78 mm.

Bibliografia: 3I № 1383; Katalog Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu św. Włodzimierza – K., 1855–1856. – T. 3. – № 26529; Estr. 20, 305; 15, 419.

Miejsce przechowania egzemplarzy: BNUW, Narodowa Biblioteka Naukowa im. W. Stefanyka we Lwowie, Muzeum Książki i Drukarstwa w Ostrogu, Państwowa Biblioteka Naukowa im. W. G. Korolenko w Charkowie, Biblioteka im. Łopacińskiego (Lublin), Biblioteka Kórnicka PAN.

Egzemplarz a:

Prow.: 1) Albert. XXXVI←F.6; 2) „Biblioteka Uniwersytetu św. Włodzimierza”. [Pieczęć owalna. XIX w. Tyt.].

Oprawa: 35x19 cm. Karton, brązowa skóra; na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia, na grzbiecie starte złote tłoczenie; na grzbiecie wytłoczone „Historia Persica”. Obcięcie czarne. Wklejka z papieru z wyobrażeniem kwiatów.

Egzemplarz pochodzi z biblioteki ostatniego króla Polski Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764–1795), z której książki zostały nabyte w 1803 roku przez Tadeusza Czackiego dla Gimnazjum Wołyńskiego w Krzemieńcu od bratanka zmarłego króla księcia Józefa Poniatowskiego. W 1834 roku biblioteka Liceum Wołyńskiego, a wraz z nią również biblioteka królewska trafiły do Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie. W 1927 roku postanowieniem Kolegium Ludowego Komisariatu Oświaty z 2 sierpnia 1926 roku Biblioteka Uniwersytetu św. Włodzimierza, a w jej składzie również biblioteka królewska, została przekazana Ogólnonarodowej Bibliotece Ukrainy przy ANU (obecnie BNUW).

DKH, Reg. X, 901.

Egzemplarz b:

Prow.: 1) Residentiae D[un]eburgensis S[ocietati] J[esu] / Offert Author. [Rękop. I połowa XVIII w. Tyt.]; 2) Collegii [D]unebur[gensi] S[ocietati] J[esu] / 1769. [Rękop. Tyt.]; 3) Z Biblioteki Seminar[ii] Połoc[kiej]. [Rękop. XIX w. Tyt.].

Oprawa: 32x19 cm. Karton, brązowa skóra. Grzbiet z paskami. Na grzbiecie dwie papierowe naklejki z dawnymi sygnaturami: „A. 1238/ Д III ³/₇₆”, „A/ 1238-5”.

Jak świadczą proveniencje, egzemplarz z biblioteki dyneburskiej rezydencji Societatis Jesu trafił do biblioteki seminarium unickiego w Połocku. (*Крыловский А.С. Систематический каталог книг библиотеки Киевской Духовной Академии (бывшей Полоцкой униатской библиотеки)*. – K., 1906. – № 3417). Bibliotekę tę (3527 tytułów, 5547 tomów) z rozporządzenia Synodu przekazano Kijowskiej Akademii Duchownej w roku akademickim 1900/1901 (*Отчет о состоянии Киевской Духовной Академии за 1900 – 1901 учебный год // Труды КДА. – 1901. – Т. 3. – № 11. – С. 457*). Uchwałą Prezydium Głównego Zarządu Nauczania Zawodowego Ukrainy z 30 lipca 1923 r., protokół № 61, s. 20 (*Архив НБУВ, оп. 1, спр. 71, арк. 1, 4, 7 зв.*) w listopadzie 1923 r. w składzie zbiorów biblioteki KAD przeszła ona do zbiorów OBU (obecnie – BNUW). (*История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. – К., 1979. – С. 55*). Obecnie jest przechowywana w składzie biblioteki KAD, stanowiącej odrębną jednostkę strukturalną w Dziale Zbiorów Bibliotecznych i Kolekcji Historycznych BNUW.

DKH, KAD. Д. III ^{3/76}.

Egzemplarz c:

Prow.: 1) Pro Bibliotheca Celsissimi Sacri Romani / Imperii Principis Francisci Comitis in / Wisnicz et Jaroslaw Lubomirski Capi:/tanei Olsztynensis et Serebriensis pro:/ fundissimo cultu dedicavit. Fundatorio Nomini Devotissimus Author. [Rękop. I połowa XVIII w. Wyklejka]; 2) „Ex Bibliotheca Conventus Luba/rensis Ordinis Praedicatorum / 1808”. [Ekslibris literowy, wymiary 5,5x1,2 cm. Wyklejka].

Oprawa: 32x19,5 cm. Karton ze wstawkami brunatnej skóry, z wierzchu obciągnięty żółtym aksamitem. Brak grzbietu. Obcięcie pozłacane z tłoczeniami. Wklejka z papieru „pawie pióro”.

Franciszek Ferdynand Lubomirski († 1774), syn wojewody krakowskiego Jerzego Dominika Lubomirskiego herbu Śrzeniawa i Magdaleny Tarłówny herbu Topór, miecznik wielki koronny (1761–1773), chorąży wielki koronny (1773–1774). Miał majątki na Wołyniu i Podolu (J. Bartoszewicz, *Tablice historyczne: Miecznikowie koronni i litewscy*, „Biblioteka Warszawska” 1865, t. 2, s. 516–517). Odbudował w Lubarze klasztor dominikański, zniszczony w czasie wojen kozackich XVII w., który był założony w 1634 roku przez jego pradiada Stanisława Lubomirskiego (1583–1649) (J. Dunin-Borkowski, *Almanach błękitny*, Lwów – Warszawa [1908], s. 50). W 1765 roku kościół klasztoru dominikańskiego został wyświęcony przez biskupa kijowskiego Józefa Andrzeja Załuskiego (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 5, s. 375). Klasztor należał do ruskiej prowincji św. Jacka zakonu dominikańskiego (Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. 2, Warszawa 1901, t. 2, s. 23–24).

DSWR, In. 1464.

Egzemplarz d:

Prow.: 1) R[everendissimo] P[at]ri Josepho Mankowski S[ocietatis] J[esu] / Super[iori] Polon[ensi] obtulit Author. [Rękop. I połowa XVIII w. Tyt.]; 2) Ekslibris Antoniego Benedykta Lubomirskiego: herb Śrzeniawa i napis „Antonius Lu-

bomirski S[acri] R[omani]. IMP[erii]: Princeps 1735". [Miedzioryt, wymiary 6x7,8 cm. Wyklejka]; 3) „Ex Bibliotheca Conventu Luba/rensis Ordinis Praedicatorum / 1808". [Ekslibris literowy, wymiary 5,5x1,2 cm. Wyklejka].

Oprawa: 30,5x19 cm. Karton, brunatna skóra; grzbiet z paskami i złotym tłoczeniem „Historia/ Persica". Na grzbiecie papierowa naklejka z dawną sygnaturą „Dist. III/ № 49". Obcięcie czerwone.

W pierwszej połowie XVIII w. w Polonnem znajdowała się misja zakonu jezuickiego (*Catalogus provinciarum, collegiorum, residentiarum, seminariorum et missionum universae Societatis Jesu Anni 1750. – Tyrnaviae, 1750. – S.77*). Członek Towarzystwa Jezusowego Józef Ignacy Mańkowski (1700–1751) był profesorem etyki i matematyki w Ostrogu w 1729–1730 i 1732–1733 r., profesorem filozofii w Łucku w 1730–1732 r. i w Ostrogu – w 1733–1736 r., prefektem szkoły i bursy w Ostrogu w 1736–1737 r., prefektem bursy w Kaliszu w 1747–1748 roku¹⁰. Książkę otrzymał w darze od autora. Po kasacie zakonu jezuickiego w 1773 roku książka znalazła się widocznie w księgozbiornie Antoniego Lubomirskiego, a od niego trafiła do klasztoru dominikańskiego w Lubarze.

DSWR, In. 1465.

Egzemplarz e:

Prow.: 1) R[everendissimo] P[at]ri Adamo Malczewski Soc[ietatis] Jesu R[ectori] C[ollegii] O[strogien]si / inter solennia sui natalis in arrham perpetu/and et ad aras memoriae [DSW] obtulit / suo nomini Devotissimus Author. [Rękop. I połowa XVIII w. Wyklejka]; 2) Collegii Ostrogien]sis 1743. [Rękop., innym charakterem pisma. Wyklejka].

Oprawa: 32x21 cm. Karton, brunatna skóra; na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia, grzbiet z paskami, lekko uszkodzony, tłoczone „Historia/ Persica", na grzbiecie papierowa naklejka „13". Obcięcie nakrapiane. Wyklejka z papieru „pawie pióro". Na wyklejce papierowa naklejka „A 513".

Egzemplarz był подарowany przez autora rektorowi kolegium jezuickiego w Ostrogu Adamowi Malczewskiemu (1680–1754) z okazji dnia jego urodzin na znak wiecznej pamięci. Malczewski piastował stanowisko rektora w Ostrogu w latach 1736–1740¹¹. Od rektora książka trafiła do biblioteki kolegium w 1743 roku.

DSWR, In. 1468.

Egzemplarz f:

Prow.: 1) Hic liber est applicatus loci / P[at]rum Capucino[rum] Zbrzy/zensiu[m]. [Rękop., XVIII w., wyklejka]; 2) Ex Libris Pat[rum] Capucino[rum] / Zbrzezen[sium]. [Rękop., XVIII w., ark.[3]].

Oprawa: 29,8x18,5 cm. Karton, brunatna nakrapiana skóra. Grzbiet z paskami, na grzbiecie napis tuszem „Relatio / Persici / Legati/onis" i papierowa naklejka „P₃". Grzbiet pomalowany białą farbą.

¹⁰ L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 2004, s. 405–406.

¹¹ Tamże, s. 483.

Książka pochodzi z biblioteki klasztoru kapucynów, jaki istniał w miasteczku Zabrzeże powiatu kamienieckiego (obecnie wieś w rejonie czemerowieckim obwodu chmielnickiego). Starosta goszczyński Adam Tarło herbu Topór rozpoczął tu w 1744 roku budowę klasztoru kapucynów. Budowę kościoła i klasztoru dokończyli sami kapucyni. Wyświęcenie kościoła odbyło się w 1801 roku, w 1831 kościół został zamknięty (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 14, s. 533).

DSWR, In. 1469.

Egzemplarz g: bez proveniencji

Brakuje części wyklejki. Na nienaruszonej części wyklejki dwa napisy tym samym charakterem pisma. Pierwszy – „Próba pióra”, drugi – o treści gospodarczej na temat kosztów szycia sukni damskiej – robronu: 1) „Próba Calami 1762”. 2) „Muslin dany Pawłowskiemu na Robron dla Mara[zoi]/ 1mo Na dwie poły tylnie iedna wzdłuż powinna/ byđz Ł[okci] $2\frac{3}{8}$ uczyni Łokci $4\frac{3}{4}$ / 2do Na przednie pole iedne $2\frac{3}{8}$ / I ten na drugie pole teyże połowa $2\frac{3}{8}$ / 3^{tio} na Rękawy y Mankiety $1\frac{1}{2}$ / 4to na Kliny Ł[okci] 2 / 5to na spudnice Ł[okci] 7 / + Ł[okci] $17\frac{5}{8}$ / Wziół na to [...] 18 / Od robrātu z godziny [zapł.] 14 / a za sznuruwkie 32/[+] 46 .” [II połowa XVIII w.].

Oprawa: 29,8x18,5 cm. Skórzana, grzbiet z paskami, lekko uszkodzony. Na grzbiecie dwie papierowe naklejki z dawnymi sygnaturami: „51”, „K/29”. Obcięcie nakrapiane.

DSWR, In. 1470.

Egzemplarz h:

Prow.: 1) Collegii Ostrogiensis Soc[ietati] Jesu. [Rękop. XVIII w. Tyt.].

Oprawa: 30x18,7 cm. Skórzana, na obrzeżach ramka liniowa ślepego tłoczenia; grzbiet z paskami, lekko uszkodzony. Na grzbiecie 4 papierowe naklejki: jedna ze skróconym tytułem książki – „Krusins / de Bell. / Persico”, trzy ze starymi sygnaturami: „2356”, „15”, „№ 2807/egz.3”. Obcięcie nakrapiane.

DSWR, In. 1494.

Egzemplarz i:

Prow.: 1) Ex dono Illustrissimi ac Excellentissimi/ D[omi]ni Michaelis Potocki Capitanei Trembo/vlien[is] Fundatoris munificentissimi. [Rękop. I połowa XVI-II w. Zw. tyt.]; 2) Bibliothecae Conventus / Camenecensis Fratrum / Praedicatorum. [Ekslibris literowy, wymiary 1,5x7 cm. Początek XIX w. Wyklejka].

Oprawa: 30,5x19 cm. Drewniane deski, obciążone brunatną skórą, na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia. Grzbiet z paskami, ze startym złotym tłoczeniem, uszkodzony. Obcięcie pozłacane z tłoczeniami.

Starosta trębowlński Michał Franciszek Potocki pochodził z prymasowskiej gałęzi rodu Potockich albo z „linii Pilawy”. Był synem kasztelana kamienieckiego (1700 r.), później kijowskiego (1714 r.) Józefa Stanisława Potockiego i Eleonory z Reyów herbu Oksza. Miał rezydencję w miasteczku Murafa województwa podol-

skiego (obecnie osiedle w rejonie szargorodzkiem obwodu winnickiego). Fakt ten potwierdza napis wyryty nad bramą dawnego klasztoru dominikańskiego w Kamieńcu na Podolu, który się zachował do dziś i został skopiowany przez autora artykułu w sierpniu 2002 r. Tekst napisu: „D.T.O.M. / B[eatis]s[i]ma Vi[r]g[o] MARIAE / Post Turcica devast / Mich: Fr: in Murach: / [et] Sawin: de Złot Potok / POTOCKI / Capit: Tremb: deintegro / Restav[ra]re Avg[e]re [et] Dotare / Curavit Anno D[omi]ni / MDCCLV”. Dany napis świadczy, że M. F. Potocki w 1755 roku własnym kosztem odnowił ten klasztor, zburzony przez Turków w 1699 roku. Źródła drukowane datują odbudowę klasztoru rokiem 1748 (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, dz. cyt., t. 3, s. 754, 757). Biblioteczki klasztornej darował książki, o czym mówią napisy donacyjne w nich.

DSWR, In. 1762.

Egzemplarz j:

Prow.: 1) Collegii Cremenecensis Societati Jesu / Ex dono P[atris]. Josephi Byszczonowski S[ocietati] I[esu] m[anu] p[ropria] Anno D[omi]ni/ 1764. [Rękop., zakreślone. Tyt. Zapis powtórzony na s. 1]. 2) Applicat[us] Biblioth[ecae] Convent[us] Dederkalien[sis]/ P[atrum] Reformator[um]. [Rękop. Koniec XVIII – początek XIX w. Tyt.].

Oprawa: 31x18 cm. Drewniane deski, obciągnięte brązową skórą, na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia, dolna deska oprawy uszkodzona; grzbiet z paskami, na grzbiecie papierowa naklejka z napisem tytułu dzieła i nazwiskiem autora: „Historia/ Persica./ Authore/ P. Thadaeo Krusin/ski S: J:”. Obcięcie nakrapiane.

Książka należała do biblioteki Krzemienieckiego Kolegium Jezuickiego, założonego przez braci Janusza Antoniego i Michała Serwacego Wiśniowieckich około 1720 roku i zamkniętego po kasacie zakonu w 1773 roku. Egzemplarz był w rękach członka Towarzystwa Jezusowego Józefa Byszczonowskiego (1694–1771), który w różnych okresach pełnił w zakonie następujące funkcje: profesor filozofii w Łucku, Lublinie, Sandomierzu, Kaliszu w latach 1725–1726, profesor teologii scholastycznej, moralnej i polemicznej oraz prawa kanonicznego w Toruniu (1735–1736) i Sandomierzu (1736–1743), prefekt szkoły w Ostrogu (1745–1748)¹². W 1764 roku Byszczonowski podarował książkę Krzemienieckiemu Kolegium Jezuickiemu. Później egzemplarz trafił do biblioteki klasztoru ojców reformatów w Dederkałach Wielkich powiatu krzemienieckiego województwa wołyńskiego, fundowanego w 1772 roku przez sędziego grodzkiego w Krzemieńcu Michała de Grozjusza Preissa i jego żonę Teresę (*Encyklopedia kościelna*, wyd. M. Nowodworski, t. 23, Warszawa 1899, s. 108; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1, s. 947), czynnego do 1891 r. (*Булатова С.О. Архив реформатів Руської провінції (Provincia Russia) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1994. – Bun. 2. – С. 140*). Po zamknięciu klasztoru jego biblioteka przeszła do biblioteki rzymsko-katolickiego Seminarium Łucko-Żytomierskiego w Żytomierzu. Do Ogólnonarodowej Biblioteki Ukrainy (obecnie BNUW) księgozbiór trafił z Wołyńskiego

¹² Tamże, s. 82.

Państwowego Muzeum Krajoznawczego w Żytomierzu w 1932 r. Akt przekazania datowany jest na 9 września 1932 r. (*Apxie HBYB, on. 1, cnp. 43, apk. 88*).

DSWR, In. 1763.

Egzemplarz k:

Prow.: 1) Ex Libris Michaelis Nieborowski. [Rękop. Koniec XVIII w. Tyt.]; 2) M. NIEBOROWSKI. [Ekslibris literowy. Koniec XVIII – początek XIX w., wymiary 0,5x6,7 cm. Tyt.].

Oprawa: 30x19 cm. Skórzana, na obrzeżach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia. Grzbiet ze złotym tłoczeniem, uszkodzony. Wyklejka z papieru „pawie pióro”. Obcięcie nakrapiane.

Książka należała do szlachcica Michała Nieborowskiego herbu Prawdzic (K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, Lipsk 1841, s. 533–534). Miejsce jego rezydencji nie zostało zlokalizowane.

DSWR, In. 1764.

Egzemplarz l:

Prow.: 1) Bibliothec[ae] P[atrum] Capucinatorum Vinnicen[is] applicavit / idem author operis. [Rękop. I połowa XVIII w. Tyt.].

Oprawa: 31x19 cm. Skórzana; obrzeża z podwójną ramką liniową ślepego tłoczenia; grzbiet z paskami, farbowany na szaro, z napisem tytułu dzieła i nazwiska autora: „Prodromus/ Belli Pers/ R. P./ Krusinski” i sygnaturą „P 3”. Grzbiet lekko uszkodzony. Obcięcie nakrapiane.

Klasztor kapucynów w Winnicy został założony w 1745 r. przez starostę winnickiego Ludwika Kalinowskiego herbu Kalinowo (zm. 1765 r.). (*Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetzera i Weltego. / Wyd. przez M. Nowodworskiego. – Warszawa, 1876. – T. 9. – S. 618*).

DSWR, In. 1765.

Egzemplarz ł:

Prow.: 1) Collegii Ostrogiensis SJ. [Rękop., Nie później 1773 r. Tyt.].

Oprawa: 18x28,8 cm. Półskórzana; okładki – karton, klejony brunatnym nakrapianym papierem, grzbiet i rogi skórzane. Na okładkach ramka liniowa ślepego tłoczenia. Grzbiet z paskami. Na grzbiecie 3 papierowe naklejki ze starymi sygnaturami: „2354”, „19”, „№ 2807/egz. 4”. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Droga wędrówki egzemplarza do BNUW taka sama, jak i innych egzemplarzy z Ostrogu.

DKH, Biblioteka Kolegium Jezuickiego w Ostrogu: Ostr.SJ C 2807.

Egzemplarz m:

Prow.: 1) Ad Bibliothecam Dedericaliensem P[atrum] Reformatoru[m] dono oblatu hec liber a M[agnifico] D[omono] Wylezynski Fund[atore] / A[nno] D[omino] 1766. Oret[ur] pro e[o]. [Rękop. Tyt.].

Oprawa: 19x31 cm. Skórzana, na okładkach podwójna ramka liniowa ślepego tłoczenia, grzbiet z paskami. Na grzbiecie papierowa naklejka ze starą sygnaturą „335”. Obcięcie nakrapiane, niebieskie. Rogi oprawy uszkodzone.

Droga starodruku do BNUW była taka sama, jak i innych egzemplarzy w księgozbiorze dederkalskich ojców reformatów.

DSWR, In. 2186.

Egzemplarz n:

Prow.: 1) Reverendo Patri Felici Ubosz Soc. Jesu, Rec[tor] Coll[egii] Creme[n]s[is] / devotissimo cultu obtulit Author. [Rękop. Nie później 1755 r. Tyt.]; 2) na odwrocie arkusza z dedykacją owalny stempel Biblioteki Uniwersytetu św. Włodzimierza „Bibliotheca / Universitatis / St. Vladimiri”.

Oprawa: 18,5x30,7 cm. Półskórzana; okładki – karton, oklejony papierem „pawie pióro”, grzbiet i rogi skórzane; grzbiet z paskami. Obcięcie nakrapiane, niebieskie.

Adresat dedykacji Feliks Ubosz (1703–1755) był profesorem retoryki w Stanisławowie w latach 1732–1734, filozofii i matematyki w Ostrogu w latach 1734–1738, teologii polemicznej we Lwowie w latach 1738–1739, superiorem w Krzemieńcu w 1740–1744 r., prefektem szkoły w Ostrogu w 1744–1745 roku¹³. Najprawdopodobniej otrzymał książkę w darze w czasie swego pobytu w Krzemieńcu i przekazał ją do księgozbioru tamtejszego kolegium. Po kasacie Towarzystwa Jezusowego w 1773 roku biblioteka kolegium została przekazana do Biblioteki Liceum Wołyńskiego w Krzemieńcu, a w 1834 roku do Biblioteki Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie. W latach 1927–1928 fundamentalna Biblioteka Uniwersytetu św. Włodzimierza została przekazana Ogólnonarodowej Bibliotece Ukrainy, obecnie BNUW.

DKH, Biblioteka Krzemienieckiego Kolegium Jezuickiego S.J. 179.

Zebrany i opracowany w publikacji materiał przekonuje, że w XVIII wieku, tak jak i wcześniej, dary autorskie stanowiły jedną z dróg rozchodzenia się produkcji drukowanej. Jednocześnie egzemplarze z odręcznymi dedykacjami autorskimi ukazują wachlarz osobistych kontaktów autora, co pozwala na poznanie szerszego koła znajomości osobistych pisarza, to zaś z kolei umożliwia głębszą penetrację samej postaci autora i jego działalności twórczej, prześledzenie dróg i szybkości rozchodzenia się jego książek. Przypadek wydań dzieł Tadeusza Krusińskiego jednoznacznie wskazuje na bezpodstawność stosowania terminu „dubletowość” do starodruków. Każdy egzemplarz wydania stanowi – przez swoją proveniencję – jedno z podstawowych i unikalnych źródeł informacji o migracji starodruków i ich funkcjach społeczno-kulturalnych, jak też istotnie uzupełnia historię zbiorów bibliotek współczesnych. Obecność grupy egzemplarzy jednego wydania w jednej instytucji pozwala prześledzić osobliwości drukarskie nakładu i przez to wzbogacić o nowe wiadomości historię konkretnej drukarni. Jest ona też przydatna przy atrybucji defektowych starodruków oraz w studiach nad historią konkretnego dzieła i jego roli w procesie twórczym.

¹³ Tamże, s. 708.

Bibliografia

- Judas-Tadée Krusinski*, hasło w: *Grand dictionnaire universel du XIX siècle*, t. 9, Paryż 1867;
Krusiński T., hasło w: *S. Orgelbranda Encyklopedia powszechna*, t. 8, Warszawa 1900;
Natoński B., *Krusiński Tadeusz Jan*, hasło w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970,
s. 426–428;
Niedzielski J., *Krusiński Tadeusz*, hasło w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 23–24, Warszawa 1911;
Persica M., *A Brief history of polish-persian relations through documents from the National Library*,
„Polish libraries today” 2005, z. 6, s. 98–99;
Sobieszkański F. M., *Krusiński Tadeusz*, hasło w: *Encyklopedia powszechna*, t. 16, Warszawa 1864;
Zieliński F., *Xiądz Krusiński: Wiadomość historyczna*, „Biblioteka Warszawska” 1841, t. 4, s. 375–397.

THE ORIENTALIST TADEUSZ KRUSIŃSKI (1675–1757) AND THE COPIES OF HIS WORKS IN EIGHTEENTH-CENTURY MONASTRIAL AND PRIVATE LIBRARIES

The article examines the distribution channels of printed books in the eighteenth century (and earlier), paying special attention to so-called ‘author’s gifts.’ Copies of old prints with handwritten dedications reveal at least part of the author’s social contacts, which, in turn, may contribute to the deepening of biographical research into the author’s private life and ways of dissemination of his writings. As the case of Tadeusz Krusiński’s works indicates, each and every copy deserves to be subject to meticulous scrutiny.

Key words: old prints, Tadeusz Krusiński, history of rare books collection, bibliography